

CENTRUM ANALIZ REGIONALNYCH
I LOKALNYCH

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA REGIONÓW 2013

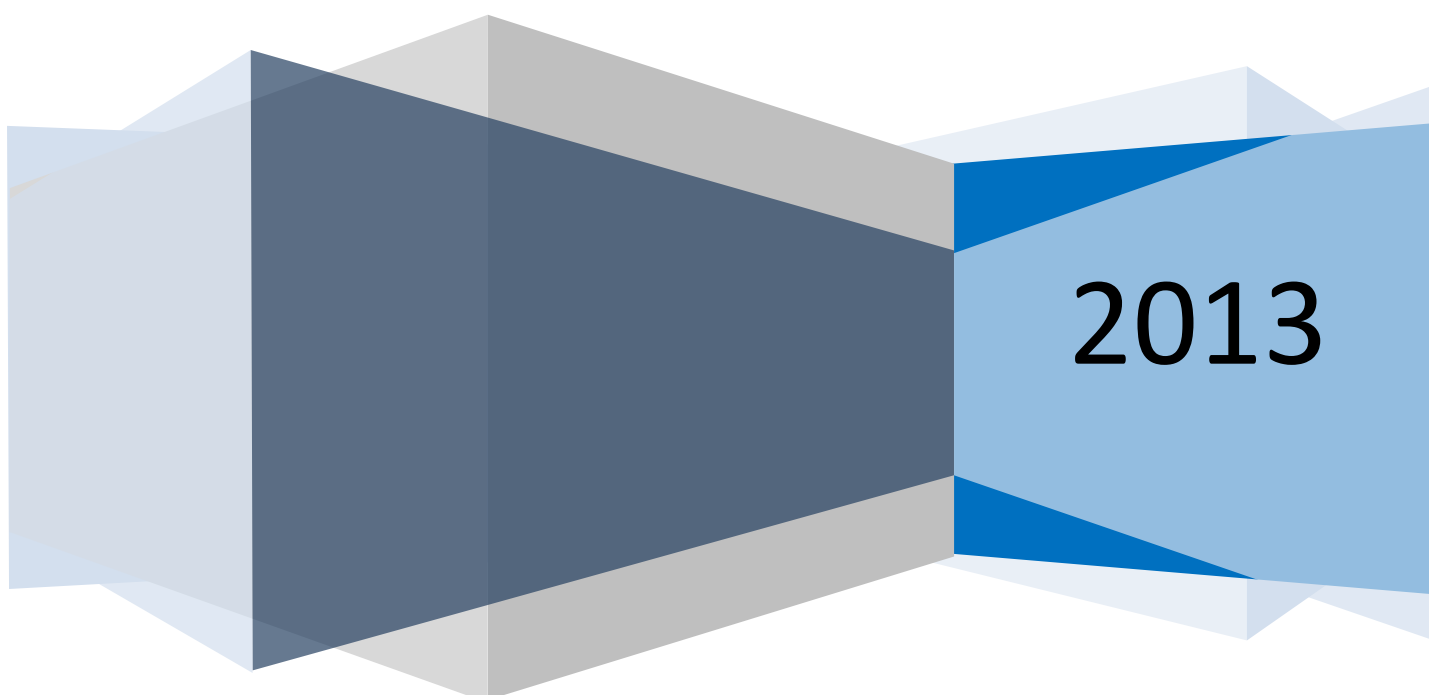
Województwo podlaskie

Dr hab. prof. SGH Hanna Godlewska-Majkowska

Dr Agnieszka Komor

Dr Patrycjusz Zarębski

Mgr Magdalena Typa

Warszawa, październik 2013

Wstęp

Niniejszy raport powstał w wyniku zastosowania wyników badań naukowych prowadzonych od 2002 roku, pod kierunkiem prof. SGH dr hab. H. Godlewskiej-Majkowskiej w Szkole Głównej Handlowej, w Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, w Instytucie Przedsiębiorstwa. Wszyscy Autorzy stanowią trzon zespołu, rozwijającego metodykę pomiaru atrakcyjności inwestycyjnej regionów, w celu możliwie jak najlepszego uchwycenia istotnych dla inwestora cech regionów, rozpatrywanych ogólnie oraz z punktu widzenia specyfiki działalności gospodarczej oraz wielkości inwestycji.

Wskaźniki potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej (PAI) oceniają walory lokalizacyjne regionów. W wersji uproszczonej są obliczane dla jednostek różnych szczebli podziału statystycznego (gminy, powiaty, podregiony, województwa). Są to wskaźniki PAI1 odnoszące się do całości gospodarki regionalnej/narodowej (PAI1_GN) oraz do wybranych sekcji: C - przemysłu przetwórczego, G - handlu i napraw, I - turystyki i gastronomii, M - działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej.

Oprócz tego są opracowane wskaźniki wyłącznie dla województw, w oparciu o wiele cech dostępnych tylko na tym poziomie województw lub makroregionów. Umożliwiają znacznie szerszy zakres kontekstu ocen ich atrakcyjności inwestycyjnej. Są to wskaźniki grupy PAI2, opracowane na potrzeby oceny atrakcyjności inwestycyjnej w ujęciu ogólnym, a także w odniesieniu do ww. sekcji gospodarki (PAI2_C, PAI2_G, PAI2_I, PAI2_M).

Ponadto w raporcie wykorzystano oceny rzeczywistej atrakcyjności inwestycyjnej, nawiązującej do napływu kapitału inwestycyjnego oraz efektów inwestycji, rozpatrywanych z punktu widzenia produktywności i efektywności poniesionych nakładów.

Zaproponowane miary są przedmiotem corocznej ewaluacji dzięki konsultacjom z instytucjami obsługującymi inwestorów zagranicznych, jak i bezpośrednim kontaktom zespołu z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami przedsiębiorców. Z opisem metodycznym pomiaru atrakcyjności inwestycyjnej regionów Polski oraz powiatów i gmin można zapoznać się na stronie współpracującego z Instytutem Przedsiębiorstwa Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych: www.caril.edu.pl, a także w licznych publikacjach naukowych i ekspertyzach.

1. Charakterystyka gospodarki regionalnej województwa podlaskiego

Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej Polsce. Graniczy z Litwą oraz Białorusią. Jest to region głównie rolniczy, z dynamicznie rozwijającym się sektorem spożywczym, a w szczególności przetwórstwem mleka, mięsa, drobiu oraz zbóż, a także z sektorami: lekkim, drzewnym, budowlanym i maszynowym.

Do atutów województwa podlaskiego można zaliczyć:

- położenie w geograficznym centrum Europy oraz w Unii Europejskiej, co odgrywa zasadniczą rolę zarówno w transporcie lokalnym, jak i transporcie międzynarodowym,
- na terenie województwa zlokalizowanych jest wiele tranzytowych dróg szybkiego ruchu, z których najważniejszą jest Berlin – Warszawa – Grodno – Sankt Petersburg i trasa Warszawa – Helsinki (część drogi ekspresowej – Via Baltica, która łączy kraje nadbałtyckie z zachodnią Europą),
- duży areal użytków zielonych stwarza warunki do hodowli bydła, głównie mlecznego, co znalazło wyraz w wiodącej pozycji województwa podlaskiego na rynku
- ze względu na dobre warunki dla hodowli zwierząt istnieją możliwości rozwoju produkcji energii odnawialnej,
- kapitał ludzki województwa tworzą największe w regionie uczelnie wyższe:
 - Uniwersytet w Białymstoku – główne kierunki kształcenia: informatyka, biologia, chemia, ekonomia, fizyka, matematyka, ochrona środowiska, prawo, socjologia, filologia wschodniosłowiańska,
 - Politechnika Białostocka – główne kierunki kształcenia: architektura i urbanistyka, automatyka przemysłowa, budownictwo, elektronika i telekomunikacja, inżynieria elektryczności, informatyka, inżynieria ochrony środowiska, mechanika i budowa maszyn, zarządzanie produkcją,
- wysoko ocenione (kategoria I) przez Ministerstwo Edukacji i Szkolnictwa Wyższego uczelnie:
 - Uniwersytet Medyczny w Białymstoku; Wydział Lekarski z Oddziałem Stomatologii oraz Wydział Farmaceutyczny z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej,
 - Uniwersytet Medyczny w Białymstoku,
 - Uniwersytet w Białymstoku; Wydział Nauk o Zdrowiu oraz Wydział Fizyki,
- niskim kosztom pracy towarzyszy relatywnie wysoka wydajność pracy,
- stosunkowo też wysoka innowacyjność w porównaniu do osiągniętego poziomu rozwoju gospodarczego,
- w regionie znajdują się cztery parki narodowe: Białowiecki Park Narodowy (wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO), Biebrzański Park Narodowy, Narwiański Park Narodowy, Wigierski Park Narodowy.

Zbiorną charakterystykę województwa zawiera tabela 1.

Tabela 1. Ogólna charakterystyka gospodarki województwa podlaskiego

Wyszczególnienie	Województwo podlaskie	Polska	Udział procentowy województwa w wielkości krajowej
Potencjał rynkowy			
PKB per capita w 2010 r. (zł/osoba)	26985	37096	-
Liczba ludności (osoby stan na stan na 31 XII 2012)	1198690	38533299	3,1%
Potencjał zasobów pracy			
Absolwenci szkół wyższych w 2012 r. (osoby)	14662	484999	3,0%
Absolwenci szkół średnich w 2012 r. (osoby)	14772	421317	3,5%
Liczba pracujących w 2012 r. (osoby)	403128	13911203	2,9%
Struktura pracujących w 2012 r.	sektor rolniczy 31,4% sektor przemysłowy 20,6% sektor usługowy 48,0%	sektor rolniczy 17,1% sektor przemysłowy 27,4% sektor usługowy 55,5%	
Nakłady inwestycyjne i kapitał spółek z udziałem kapitału zagranicznego w województwie			
Nakłady inwestycyjne w 2011 r. (mln zł)	1017,6	73704,4	1,4%
Kapitał spółek w 2011 r. (mln zł)	582,3	194160,6	0,3%
Specjalne strefy ekonomiczne w województwie			
– SSE Suwalska, podstrefa: m. Białystok, m. Grajewo, m. Suwałki, gm. Suwałki – SSE Tarnobrzeska, podstrefa: gm. Łapy			
Wyróżniające oceny PAI _2 i RAI (klasa A, B i C)			
Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna PAI_2			
Rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna RAI			
Wyróżnione powiaty i gminy wg PAI1_GN			
Powiaty	Klasa A	Białystok, Łomża	
	Klasa B	Suwałki	
Gminy	Klasa A	Białystok (1), Brańsk (1), Hajnówka (1), Siemiatycze (1), Wysokie Mazowieckie (1), Zambrów (1), Łomża (1), Sejny (1), Suwałki (1)	
	Klasa B	Choroszcz (3), Juchnowiec Kościelny (2), Łapy (3), Supraśl (3), Wasilków (3), Bielsk Podlaski (1), Augustów (1), Grajewo (1)	

Źródło: opracowanie własne.

Województwo podlaskie dostarczyło w 2010 r. 2,3% produktu krajowego brutto Polski. W przeliczeniu na jednego mieszkańca stanowiło to 26985 zł, przy średniej dla Polski 37096 zł. Wynik ten plasuje województwo na 14 miejscu w kraju. Dynamika wzrostu PKB w województwie w latach 2003-2010 wyniosła 159,0%, przy średniej dla Polski równej 168%.

W porównaniu do całego kraju, struktura zatrudnienia w województwie charakteryzuje się stosunkowo niskim udziałem sektora usług 48%, podczas gdy na sektor rolniczy i przemysłowy przypada analogicznie 31,4% i 20,6% pracujących (GUS, BDR 2013).

Liczba osób zamieszkujących województwo w roku 2013 to 1198690 mieszkańców, co stanowiło 3,1% ludności Polski. W województwie podlaskim struktura wieku w roku 2012 przedstawiała się następująco: na wiek przedprodukcyjny przypadało 18,2% osób, produkcyjny: 63,7% i poprodukcyjny: 18,1% (Polska analogicznie: 18,3%, 63,9% i 17,8%). Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie była równa w sierpniu 2013 r. 14,5%, dla porównania w Polsce - 13%. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w pierwszym półroczu 2013 wyniosło 3202,2 zł, czyli 84,9% średniego wynagrodzenia w Polsce.

Główny potencjał dla tworzenia kapitału ludzkiego w województwie stanowi 18 uczelni wyższych, w których kształcą się 47 tys. studentów, czyli 2,8% studentów w skali kraju. W województwie do szkół zasadniczych uczęszcza 2,2% uczniów województwa, natomiast do techników 3,5%.

Sektory strategiczne dla województwa ujęte w strategii rozwoju regionalnego to przede wszystkim: przemysł spożywczy, przemysł maszynowy, przemysł drzewny i meblarski oraz przemysł turystyczny.

Preferencyjne warunki prowadzenia działalności gospodarczej występują w województwie m.in. w 2 Specjalnych Strefach Ekonomicznych takich jak:

- SSE Suwalska, podstrefa: m. Białystok, m. Grajewo, m. Suwałki, gm. Suwałki,
- SSE Tarnobrzaska, podstrefa: gm. Łapy.

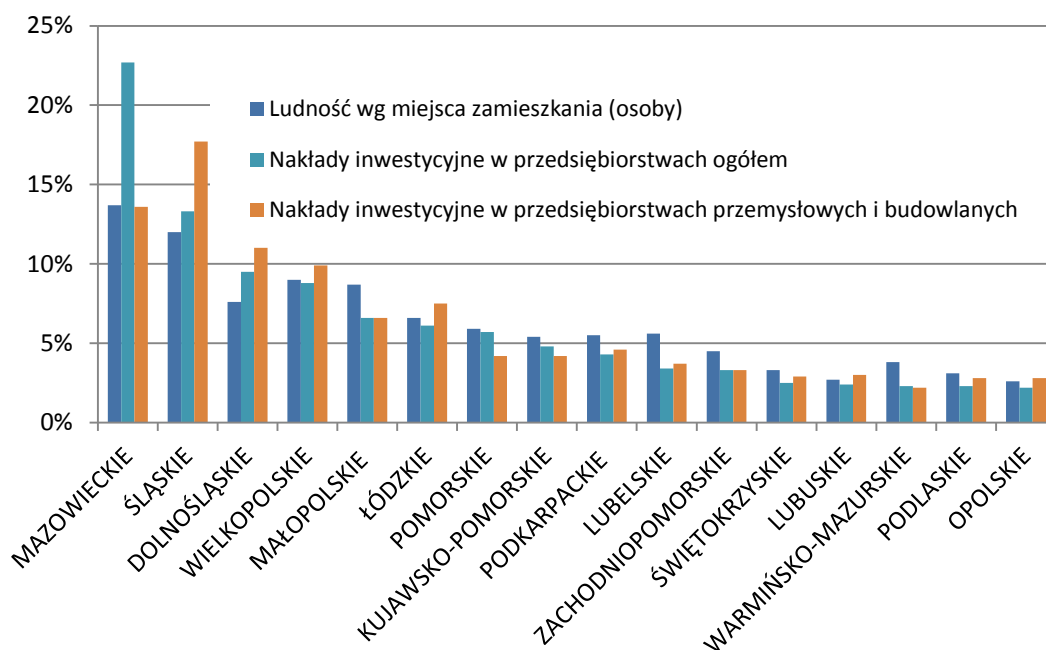
2. Pozycja województwa na mapie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i Unii Europejskiej

Województwo podlaskie charakteryzuje się niską ogólną atrakcyjnością inwestycyjną, o czym świadczy przyznanie województwu klasy E wg wskaźnika potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej PAI 2_GN.¹

Atrakcyjność inwestycyjną można także określić na podstawie wskaźników rzeczywistej atrakcyjności inwestycyjnej (RAI), opartych na mikroklimatach takich jak: produktywność majątku trwałego, produktywność pracy, gospodarka finansowa JST oraz nakłady inwestycyjne. Region uzyskał dość niskie oceny wskaźników RAI. Jednak należy zauważyć, iż w porównaniu do zeszłorocznych rankingów nastąpiło przesunięcie regionu do klasy D pod względem rzeczywistej atrakcyjności dla inwestycji w hotele i restauracje.

Potencjalna i rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna znalazła odzwierciedlenie w decyzjach inwestorów odnośnie przepływów kapitału. Ukazuje to rysunek 1.

Rysunek 1. Struktura regionalna nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w 2011 roku na tle udziału w zaludnieniu (% wielkości krajowej)

Uwaga: są to najbardziej aktualne dane.

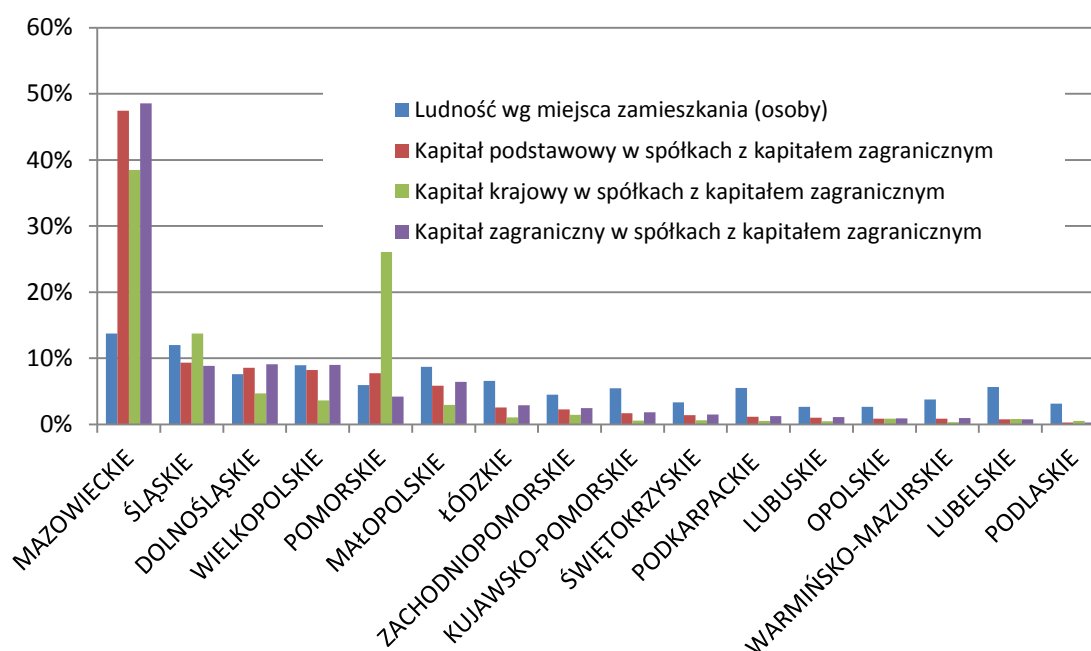
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych (data pobrania 13.11.2013)

¹ Sekcja C - przemysł przetwórczy, sekcja G - handel i naprawy, sekcja I - hotele i restauracje, sekcja M - działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

Z opisem metodycznym pomiaru atrakcyjności inwestycyjnej regionów Polski oraz powiatów i gmin można zapoznać się na stronie Instytutu Przedsiębiorstwa Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie Szkoły Głównej Handlowej - <http://kolegia.sgh.waw.pl/pl/KNoP/struktura/IP/publikacje>

Region podlaski w roku 2011 zajął piętnastą lokatę w Polsce pod względem nakładów inwestycyjnych dokonywanych w przedsiębiorstwach (2,3% jego wartości we wszystkich województwach). Jest to za mało zważywszy na fakt, iż udział regionu w zaludnieniu kraju wynosi 3,1%. Dotyczy to zarówno nakładów ponoszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych i budowlanych, jak i usługowych. Wskazuje to na niedocenywanie potencjału rynkowego tego regionu przez inwestorów. Dotyczy to zarówno polskich, jak i zagranicznych przedsiębiorców. Wniosek taki można wysnuć na podstawie analizy wartości kapitału nagromadzonego w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego - por. rysunek 2.

Rysunek 2. Struktura regionalna kapitału w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w 2011 roku na tle udziału w zaludnieniu (% wielkości krajowej)

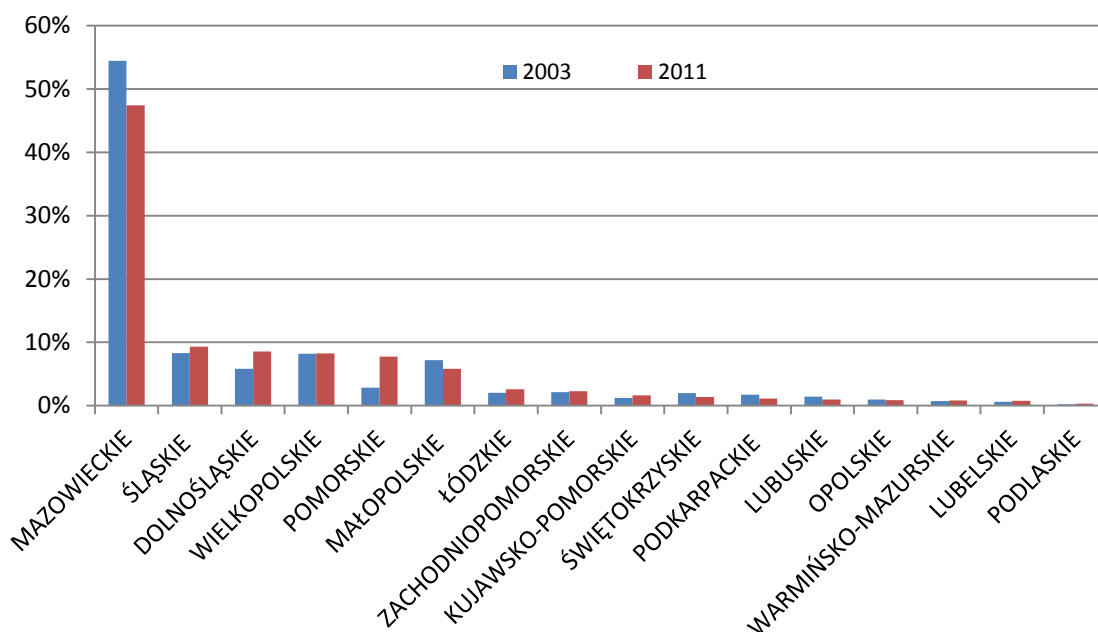
Uwaga: są to najbardziej aktualne dane.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych (data pobrania 13.11.2013).

Jak wynika z przedstawionego rysunku województwo podlaskie jest niekonkurencyjne na rynku inwestycji zagranicznych, gdyż jego udział w wartości kapitału podstawowego spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2011 r. był równy 0,3%.

W latach 2003-2011 słaba pozycja konkurencyjna na rynku bezpośrednich inwestycji zagranicznych uległa lekkiej poprawie i wzrosła z 0,22 do 0,30% - por. rys.3.

Rysunek 3. Pozycja konkurencyjna województw na rynku inwestycji z kapitałem zagranicznym wg wartości kapitału podstawowego spółek z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2003 i 2011 (% wielkości krajowej)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, data pobrania 13.11.2013.

W podobnej sytuacji znalazły się też inne regiony położone w Polsce wschodniej, uznawanej przez inwestorów zagranicznych za mało atrakcyjne. Szansą dla województwa podlaskiego mogą być starannie przygotowane tereny inwestycyjne przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego, które odznaczają się wysoką atrakcyjnością inwestycyjną, szczególnie dla średnich przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych.

Region podlaski jest rozpatrywany jako potencjalna lokalizacja na tle innych regionów europejskich. Biorąc pod uwagę czynnik innowacyjności, rynkowy oraz kapitału ludzkiego region ten można zaklasyfikować na 241 pozycji wśród 270 regionów szczebla NUTS2 w UE przyznać klasę F – por. Tabela 2 w Aneksie.

Województwo ma przewagę konkurencyjną w zakresie kapitału ludzkiego, ocenione na klasę B.

Mimo niskiej pozycji rankingowej może konkurować z regionami niżej ocenionymi, takimi jak: **węgierskie**: Észak-Magyarország, Dél-Alföld; **greckie**: Peloponnisos; **włoskie**: Calabria, Basilicata; **hiszpańskie**: Region de Murcia; **bułgarskie**: Severoiztochen, Severen tsentralen, Yugoiztochen, Yuzhen tsentralen oraz Severozapaden; **słowackie**: Stredné Slovensko, Východné Slovensko; **portugalskie**: Norte, Alentejo, Região Autónoma dos Açores i Centro (PT); **rumuńskie**: Vest, Nord-Vest, Centru, Sud-Est, Sud-Vest Oltenia, Nord-Est oraz Sud – Muntenia.

3. Zróżnicowanie wewnętrzne atrakcyjności inwestycyjnej województw

Powiaty

Do najbardziej atrakcyjnych powiatów województwa podlaskiego należy zaliczyć: Białystok, Łomża, Suwałki - patrz tab. 2.

Tabela 1. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna powiatów województwa podlaskiego dla gospodarki narodowej oraz wybranych sekcji

Powiat	PAI1_GN	PAI1_GN	PAI1_C	PAI1_G	PAI1_I	PAI1_M
Białystok	0,349	A	A	A	A	A
Łomża	0,311	A	A	A	B	A
Suwałki	0,278	B	B	B	B	A

Źródło: opracowanie własne.

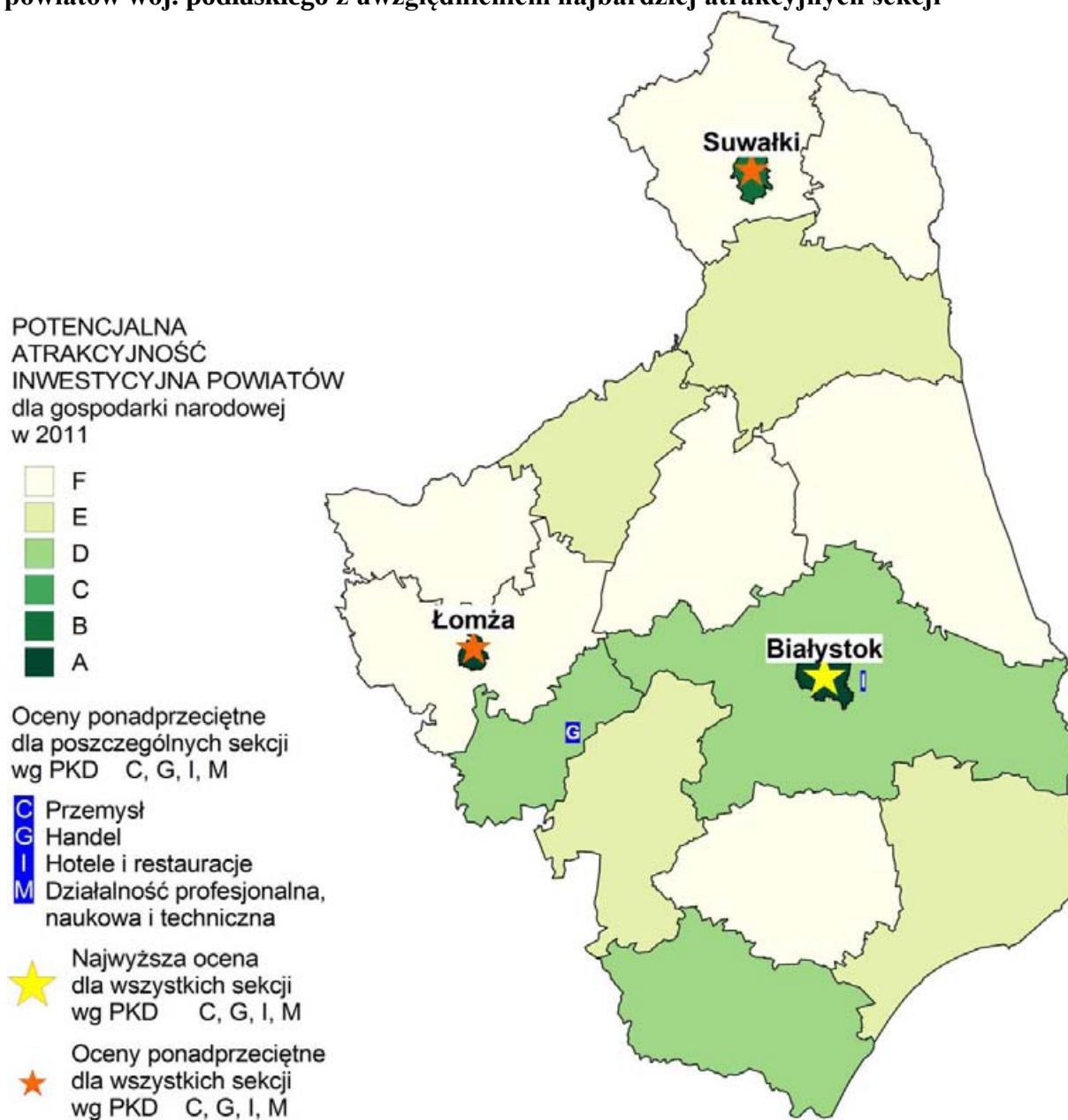
Na wyróżnienie zasługuje powiat grodzki Białystok z uwagi na uzyskanie przez jednostkę klasy A potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla wszystkich analizowanych sekcji gospodarki narodowej.

W odniesieniu do analizowanych sekcji należy wyróżnić dodatkowo następujące powiaty:

- siemiatycki, zambrowski, białostocki (klasa D) dla sekcji C,
- zambrowski (klasa C) dla sekcji G,
- białostocki (klasa C) dla sekcji I i (klasa D) sekcji M.

Syntetyczną ocenę atrakcyjności inwestycyjnej powiatów województwa podlaskiego zawiera rysunek 3.

Rysunek 1. Zróżnicowanie przestrzenne potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej powiatów woj. podlaskiego z uwzględnieniem najbardziej atrakcyjnych sekcji

Źródło: opracowanie własne.

Gminy

Podobnie jak w przypadku powiatów, również atrakcyjność gmin wykazuje duże zróżnicowanie. Wśród najlepiej ocenionych znalazły się takie gminy jak: Białystok (1), Brańsk (1), Hajnówka (1), Siemiatycze (1), Wysokie Mazowieckie (1), Zambrów (1), Łomża (1), Sejny (1), Suwałki (1). Znalazło to także odzwierciedlenie w ich wysokich ocenach (A lub B) dla wszystkich analizowanych sekcji - por. tabela 3.

Tabela 3 Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa podlaskiego w dla gospodarki narodowej oraz wybranych sekcji

Gmina	PAI1_GN	PAI1_GN	PAI1_C	PAI1_G	PAI1_I	PAI1_M
Białystok (1)	0,275	A	A	A	A	A
Wysokie Mazowieckie (1)	0,248	A	A	A	A	A
Brańsk (1)	0,242	A	A	A	B	A
Łomża (1)	0,234	A	A	A	B	A
Sejny (1)	0,230	A	A	A	A	A
Hajnówka (1)	0,227	A	A	A	C	A
Siemiatycze (1)	0,223	A	A	B	B	A
Zambrów (1)	0,222	A	A	A	C	A
Suwałki (1)	0,220	A	B	A	B	A
Wasilków (3)	0,210	B	B	B	A	A
Bielsk Podlaski (1)	0,210	B	A	B	C	A
Supraśl (3)	0,210	B	B	B	B	B
Grajewo (1)	0,207	B	B	B	D	B
Augustów (1)	0,207	B	B	B	B	B
Łapy (3)	0,206	B	B	B	C	B
Juchnowiec Kościelny (2)	0,206	B	B	B	B	B
Choroszcz (3)	0,203	B	B	B	A	C

– gmina miejska, (2) – gmina wiejska, (3) – gmina wiejsko-miejska

Źródło: opracowanie własne.

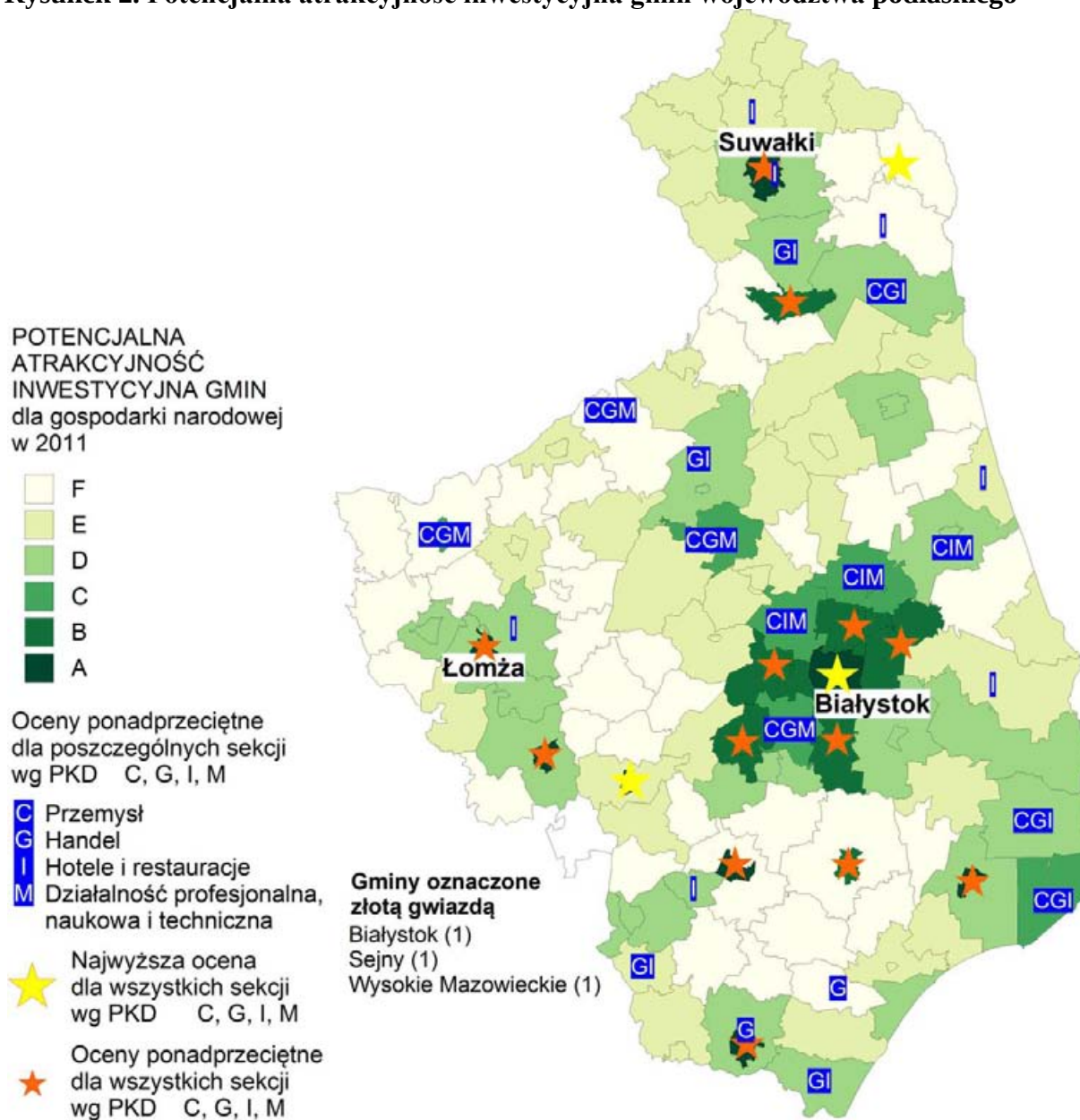
Atrakcyjne gminy to także gminy zaliczone do klasy B wg wskaźnika PAI1_GN, takie jak: Choroszcz (3), Juchnowiec Kościelny (2), Łapy (3), Supraśl (3), Wasilków (3), Bielsk Podlaski (1), Augustów (1), Grajewo (1). Również i tę grupę gmin cechuje uniwersalność walorów lokalizacyjnych, dzięki czemu są atrakcyjne dla ogółu rozpatrywanych rodzajów działalności.

Cecha ta nie występuje natomiast we wszystkich gminach zaliczonych do klasy C. Warunek ten spełniły tylko gminy: Raciąż (1), Czosnów (2), Radzymin (3), Leszno (2) – patrz tablica 3 w aneksie.

W odniesieniu do poszczególnych sekcji oprócz już wcześniej wymienionych należy wyróżnić następujące gminy klasy C:

- Czarna Białostocka (3), Dobrzyniewo Duże (2), Turośń Kościelna (2), Sokółka (3), Białowieża (2), Narewka (2), Kolno (1), Płaska (2), Mońki (3) - dla sekcji C,
- Turośń Kościelna (2), Białowieża (2), Narewka (2), Kolno (1), Milejczyce (2), Perlejewo (2), Siemiatycze (2), Nowinka (2), Goniądz (3) - dla sekcji G,
- Dobrzyniewo Duże (2), Gródek (2), Łapy (3), Sokółka (3), Bielsk Podlaski (1), Rudka (2), Hajnówka (1), Narewka (2), Perlejewo (2), Zambrów (1), Goniądz (3), Jeleniewo (2), Suwałki (2) - dla sekcji I,
- Choroszcz (3), Czarna Białostocka (3), Dobrzyniewo Duże (2), Turośń Kościelna (2), Sokółka (3), Mońki (3) - dla sekcji M.

Syntetyczną ocenę atrakcyjności inwestycyjnej gmin województwa podlaskiego zawiera rysunek 4.

Rysunek 2. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa podlaskiego

Źródło: opracowanie własne.

4. Wsparcie instytucjonalne inwestora i przedsiębiorcy w województwie

Rozwój instytucji otoczenia biznesu w regionie stanowi ważny czynnik jego atrakcyjności inwestycyjnej. Szczególnie istotną rolę odgrywają instytucje wspierające przedsiębiorczość, rozwiązania proinwestycyjne, komercjalizację badań naukowych i innowacyjność przedsiębiorstw. Wśród instytucji okołobiznesowych w województwie (z wyłączeniem instytucji naukowo-badawczych), które mają wpływ na rozwój gospodarczy regionu znajdują się m.in. następujące podmioty:

- izby gospodarcze: Izba Rzemieślnicza i Przedsiębiorczości w Białymstoku, Polska Izba Gospodarcza Transportu Samochodowego i Spedycji Oddział Podlaski, Izba Przemysłowo – Handlowa w Białymstoku, Podlaski Klub Biznesu w Białymstoku, Wschodnie Towarzystwo Gospodarcze w Białymstoku, Podlaski Związek Pracodawców w Białymstoku, Zrzeszenie Kupców, Producentów i Usługodawców w Białymstoku, Regionalny Związek Pracodawców” Nasz Produkt – Nasz Handel” w Białymstoku, Białostocka Spółdzielnia Kupców „Kawalerska”, Podlaski Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorczości w Białymstoku, Łomżyńska Izba Przemysłowo – Handlowa,
- stowarzyszenia (w tym centra biznesu): Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego w Białymstoku, Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach, Stowarzyszenie Euroregion Niemen w Suwałkach, Związek Pracodawców Suwalskie Stowarzyszenie Pracodawców, Podlaskie Stowarzyszenie Właścicieli Firm – Klub Kobiet Biznesu w Białymstoku, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Rynku i Pracy w Łomży, Stowarzyszenie Promocji Przedsiębiorczości w Białymstoku, Centrum Promocji i Innowacji i Rozwoju w Białymstoku, Łoża Białostocka Biznes Center Club,
- inkubatory przedsiębiorczości: Inkubator Technologiczny przy Parku Naukowo – Technologicznym Polska – Wschód w Suwałkach, Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości przy Uniwersytecie Białostockim i Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania, Podlaski Inkubator Przedsiębiorczości Społecznej,
- Parki (technologiczne, naukowo-badawcze, przemysłowe): Park Naukowo – Technologiczny Polska – Wschód w Suwałkach, Białostocki Park Naukowo – Technologiczny, Podlaski Park Przemysłowy Urząd Miejski w Czarnej Białostockiej, Zambrowski Park Przemysłowy,
- ośrodki doradztwa (w tym: doradztwa personalnego, rolniczego): Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie,
- instytucje finansowe (fundusze poręczeniowe i gwarancyjne): Podlaski Fundusz Poręczeniowy Sp. z o.o. w Białymstoku, Fundusz Pożyczkowy Podlaskiej Fundacji Rozwoju Regionalnego z siedzibą w Białymstoku,
- inne: Klaster Otoczenia Instytucji Biznesu, Agencja Rozwoju Regionalnego ARES S.A. w Suwałkach, Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Łomży.

Izba Rzemieślnicza i Przedsiębiorczości w Białymstoku. Izba jest społeczno-zawodową organizacją rzemiosła północno-wschodniej Polski zrzeszającą 17 cechów i trzy spółdzielnie rzemieślnicze (reprezentuje prawie trzy tysiące zakładów rzemieślniczych). Do podstawowych zadań Izby należy reprezentowanie zrzeszonych organizacji wobec organów administracji państwowej i samorządowej, nadzór nad organizacją i przebiegiem przygotowania zawodowego pracowników młodocianych zatrudnionych w rzemiośle w celu nauki zawodu, organizowanie i przeprowadzanie egzaminów kwalifikacyjnych na tytuł

czeladnika i mistrza, podnoszenie kwalifikacji zawodowych rzemieślników poprzez szkolenia, prowadzenie i rozwijanie działalności społeczno-gospodarczej na rzecz rzemiosła, udzielanie zrzeszonym organizacjom i zakładom pomocy instruktażowej i doradczej w sprawach organizacyjnych, prawnych i ekonomiczno-finansowych, tworzenie warunków sprzyjających działalności marketingowej i promocji regionalnego rzemiosła (<http://www.rzemioslo.bialystok.pl/pl/izba.php?m=110>, 04.11.2013.).

Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego w Białymstoku. W ramach Fundacji działa ośrodek Enterprise Europe Network, który świadczy bezpłatne usługi dla przedsiębiorstw z województwa podlaskiego w zakresie m.in.: poszukiwania partnera zagranicznego do współpracy, organizacji międzynarodowych spotkań kooperacyjnych i zagranicznych misji gospodarczych, przeprowadzania audytów technologicznych, przesyłania wybranych ofert/zapytań technologicznych przedsiębiorstw zagranicznych na życzenie klienta, dostarczania informacji o dostępnych źródłach finansowania działalności przedsiębiorstw (również w formie bezpłatnych seminariów informacyjnych); świadczenia pomocy doradczej w zakresie prawodawstwa Unii Europejskiej oraz przy zawieraniu międzynarodowych umów współpracy handlowej i/lub technologicznej. Fundacja świadczy usługi doradcze związane z założeniem lub prowadzeniem firmy (w ramach Sieci Centrów Wspierania Biznesu). Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego administruje siecią budynków (tzw. Centra Przedsiębiorczości), które są wynajmowane są podmiotom gospodarczym. Mogą być wykorzystywane jako pomieszczenia biurowe, handlowe, produkcyjne lub usługowe. W ramach **Funduszu Pożyczkowego PFRR** udzielane są pożyczki mikro, małym i średnim firmom oraz osobom rozpoczynającym działalność gospodarczą z terenu województwa podlaskiego; w ramach **Podlaskiego Funduszu Poręczeniowego** udzielane są poręczenia kredytowe; w ramach Podlaskiego Funduszu Kapitałowego istnieje możliwość pozyskania kapitału na rozwój przedsięwzięcia w formie inwestycji kapitałowej funduszu venture capital. (www.pfrr.pl/, 04.11.2013.).

Park Naukowo – Technologiczny Polska – Wschód w Suwałkach. Park oferuje działki inwestycyjne na terenach posiadających pełne uzbrojenie. Oferta jest skierowana szczególnie do firm innowacyjnych działających w obszarze zaawansowanych technologii, a przede wszystkim inwestorów reprezentujących: technologie systemów informatycznych i sieci telekomunikacyjnych, elektronikę, technologie inżynierii materiałowej, technologie ochrony zdrowia i inżynierię medycyny, technologie związane z ochroną środowiska i wykorzystaniem odnawialnych i niekonwencjonalnych źródeł energii, automatykę, aparaturę pomiarową i laboratoryjną, mechanikę precyzyjną. Park oferuje do wynajęcia pomieszczenia biurowe oraz halę procesów technologicznych. W ramach Parku funkcjonuje Centrum konferencyjno-wystawiennicze (organizacja konferencji, szkoleń, prezentacji biznesowych i imprez wystawienniczych). W ramach Parku działa **Inkubator Technologiczny** skierowany głównie do przedsiębiorstw wykorzystujących innowacyjne rozwiązania i nowe technologie. O objęcie programem inkubacji mogą się ubiegać: osoby planujące otwarcie własnej działalności gospodarczej, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne (w tym spółki spin-off oraz spin-out) oraz mikro i małe przedsiębiorstwa. Oferta Inkubatora obejmuje m.in. preferencyjne warunki wynajmu powierzchni biurowych, badawczych i produkcyjnych, dostęp do laboratoriów i sal szkoleniowych Parku, możliwość konsultacji z ekspertami, dostęp do różnego rodzaju usług, np. IT, kancelaryjno – biurowych, prawnych, interpretacji podatkowej, wsparcia w pozyskiwaniu środków z UE. Istnieje możliwość udziału w spotkaniach grupowych służących wymianie pomysłów, doświadczeń oraz integracji firm, a także w warsztatach rozwijających umiejętności menedżerskie. (www.park.suwalki.pl/, 04.11.2013.).

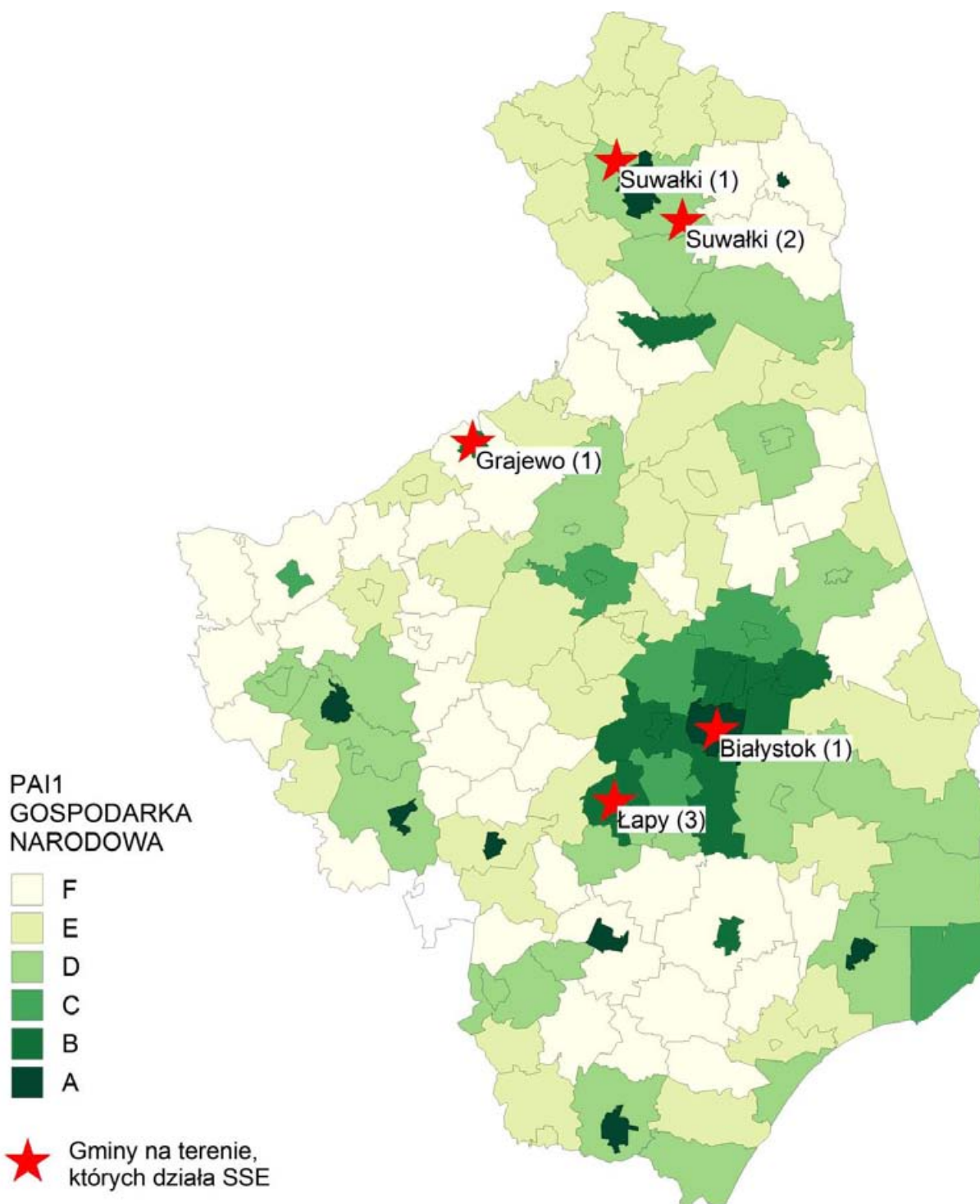
Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie. Oferta Ośrodka obejmuje nieodpłatne szkolenia, np. z zakresu inicjowania tworzenia organizacji grupowej współpracy producentów rolnych, podejmowania własnej działalności gospodarczej, organizacji działalności agroturystycznej, zarządzania gospodarstwem ekologicznym. Usługi realizowane odpłatnie przez PODR w Szepietowie to m.in.: wypełnianie wniosków lub innych dokumentów niezbędnych do ubiegania się o przyznanie pomocy finansowej lub współfinansowanej ze środków pochodzących z funduszy Unii Europejskiej lub innych instytucji krajowych i zagranicznych, prowadzenie ksiąg podatkowych i dokumentacji niezbędnej przy rozliczaniu podatków (np. VAT), sporządzanie analiz i opracowań ekonomicznych na zapotrzebowanie rolników, organizacja kursów przygotowujących do uzyskania tytułów zawodowych w zawodach przydatnych do prowadzenia działalności rolniczej (np. rolnik, pszczelarz), organizacja kursów chemizacyjnych, organizacja kursów dla operatorów kombajnów zbożowych, organizacja szkoleń z zakresu: agroturystyki, gospodarstwa wiejskiego, integrowanej produkcji rolniczej. Na stronie internetowej Ośrodka zamieszczane są informacje m.in. z zakresu produkcji roślinnej, zwierzęcej, ekologii i środowiska, ekonomiki, przedsiębiorczości i agroturystyki. Ośrodek posiada bibliotekę, organizuje targi, wystawy, konkursy, a także oferuje do wynajmu bazę hotelowo-szkoleniową. (<http://www.odr.pl/>, 04.11.2013.).

Klaster Otoczenia Instytucji Biznesu. Celem klastra jest kreowanie i rozwijanie nowych form biznesu. Oferta klastra obejmuje usługi doradcze i szkoleniowe, w tym m.in. doradztwo unijne, finansowe, prawne, personalne, związane z zastosowaniem metod i technik marketingowych. Przedmiotem działań klastra jest również dostarczanie sprawdzonych rozwiązania informatyczne dla firm. Klaster organizuje także konferencje i seminaria. Centrum Obsługi i Rozwoju Klastrow podejmuje działania stymulujące aktywność gospodarczą w regionie Polski Wschodniej (celem działań jest identyfikacja potrzeb, opracowanie strategii rozwoju, inkubowanie inicjatyw klastrowych, wspieranie tworzenia i funkcjonowania inicjatyw na każdym etapie rozwoju, wsparcie koordynacyjne klastra, pozyskiwanie finansów oraz pomoc i nadzór nad realizacją oraz rozliczeniem projektu). Możliwość świadczenia szerokiego zakresu usług jest związana z różnorodnością podmiotów będących członkami klastra, w skład, którego wchodzi przedsiębiorstwa, stowarzyszenia i jednostki naukowe. (<http://www.biznesklaster.pl/company/33-klaster-instytucji-otoczenia-biznesu/>, 04.11.2013.).

Specjalne strefy ekonomiczne w województwie podlaskim - efekty funkcjonowania

Na terenie województwa podlaskiego funkcjonują 2 specjalne strefy ekonomiczne: Suwalska i Tarnobrzewska. Do końca 2012 r. strefy swoim zasięgiem obejmowały nieruchomości położone na terenie 3 miast i 2 gmin - zob. rys. 5.

Rys. 6. Rozmieszczenie specjalnych stref ekonomicznych na terenie województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne.

Pierwsze tereny strefowe powołano w 1996 r. w Suwałkach, a kolejne po 2005 r. Przedsiębiorstwa strefowe działające w regionie poniosły do końca 2012 r. nakłady inwestycyjne na łączną kwotę 860 mln zł, co stanowi 1% wszystkich nakładów inwestycyjnych poniesionych w SSE w Polsce. W tym samym okresie przedsiębiorstwa strefowe utworzyły 2,9 tys. nowych miejsc pracy w regionie, co stanowi 2% wszystkich nowych miejsc pracy utworzonych w strefach (tab. 4).

Tab. 4. Efekty funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych na koniec 2012 r.

Nazwa SSE i podstrefy	Powiat, gmina	Sektory wiodące (co najmniej 20% udziału w przychodach lub zatrudnieniu)	Skumulowane nakłady inwestycyjne na koniec 2012 r. w mln zł	Liczba miejsc pracy na koniec 2012 r.
Tarnobrzewska SSE/ Podstrefa Łapy	Powiat białostocki, gmina Łapy (3)	brak inwestorów		
Suwska SSE/ Podstrefa Białystok	Powiat m.Białystok, gmina Białystok (1)	usługi poligraficzne i usługi reprodukcji zapisanych nośników informacji, wyroby z gumy i tworzyw sztucznych,	80,70	336
Suwska SSE/ Podstrefa Grajewo	Powiat grajewski, gmina Grajewo (1)	drewno i wyroby z drewna i korka, z wyłączeniem mebli; wyroby ze słomy i materiałów w rodzaju stosowanych do wyplatania	392,86	153
Suwska SSE/ Podstrefa Suwałki	Powiat suwalski, gmina Suwałki (2)	wyroby z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	78,77	356
Suwska SSE/ Podstrefa Suwałki	Powiat m.Suwałki, gmina Suwałki (1)	drewno i wyroby z drewna i korka, z wyłączeniem mebli; wyroby ze słomy i materiałów w rodzaju stosowanych do wyplatania, wyroby metalowe gotowe, z wyłączeniem maszyn i urządzeń,	308,24	2 054

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Gospodarki.

Największe wartościowo inwestycje napłynęły do Grajewa: PFLEIDERER Sp. z o.o. (Niemcy, budowlana) i Suwałk: SIDO Sidorek, Wróblewski Sp. J. (spożywcza), Gasstech Przedsiębiorstwo Produkcyjne Spółka z o. o (metalowa), Recman Sp. J.(odzieżowa), VTS Plant Sp. z o. o. (maszynowa), Aquael Sp. z o. o. (mechanika precyzyjna, akwarystyka).

Zgodnie z planami rozwoju Suwalskiej SSE województwa podlaskiego zakłada się pozyskiwanie inwestorów wykorzystujących bazę surowcową i kadrową województwa, a

więc przedsiębiorców z branży rolno-spożywczej, drzewnej oraz budowlanej, w przypadku Suwalskiej SSE.

Gmina na 5

Studenckie Koło Naukowe Przedsiębiorczości i Analiz Regionalnych, działające przy Instytucie Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej już po raz kolejny opublikowało wyniki raportu z badania jakości obsługi potencjalnych inwestorów przez urzędy gmin. Przedmiotem badań jakościowych nad atrakcyjnością inwestycyjną jest ocena stron internetowych oraz ocena kontaktu elektronicznego w wersji polsko - i anglojęzycznej z urzędami gmin. Efektem badania jest ranking Gmina na 5!, który nagradza tym tytułem jednostki samorządu terytorialnego wyróżniające się wysokim poziomem obsługi z wykorzystaniem elektronicznych narzędzi komunikacji. Badania prowadzone są metodą tajemniczego klienta (ang. *mystery client*). W tegorocznej edycji na potrzeby rankingu ocenie poddano wszystkie gminy klasy A wg rankingu PAI 2010.

W efekcie przeprowadzonej oceny tytułem "Gminy na 5!" wyróżniono 90 gmin, z czego 2 z terenu województwa podlaskiego (tab. 5).

Tabela 5. Gmina województwa podlaskiego nagrodzona tytułem Gminy na 5!

Lokata w rankingu	Gmina	Ocena witryn internetowych	Ocena korespondencji w języku polskim	Ocena korespondencji w języku angielskim	Suma
50	Białystok (1)	10,0	9,0	3,0	22,0
88	Hajnówka (1)	8,5	11,0	0,0	19,5

Źródło: Opracowanie własne.

Białystok i Hajnówka znalazły się w rankingu głównie za sprawą bardzo dobrze przygotowanych odpowiedzi na maile w języku polskim. Każdy z mail zawierał wyczerpujące odpowiedzi na zadane pytania oraz zawierał informacje na temat instytucji zajmujących się wsparciem firm.

5. Mocne i słabe strony województwa

Województwo podlaskie jest regionem o silnie zarysowanej specyfice, mającej wpływ na jego mocne i słabe strony. Jeśli dokonamy ich podziału w zależności od głównych uwarunkowań i czynników lokalizacji inwestycji, ujętych w mikroklimatach tworzących oceny potencjalnej i rzeczywistej atrakcyjności inwestycyjnej, to można je pogrupować w mocne strony (mikroklimaty o ocenach A, B lub C) oraz słabe strony (mikroklimaty o ocenach D, E lub F) - patrz tabela 6.

Tabela 6. Mocne i słabe strony województwa podlaskiego

Mocne strony województwa wg mikroklimatów IP SGH	Słabe strony województwa wg mikroklimatów IP SGH
Gospodarka narodowa	
Mikroklimat społeczny klasa C	Mikroklimat zasoby pracy klasa E Mikroklimat infrastruktura techniczna klasa F Mikroklimat infrastruktura społeczna klasa D Mikroklimat rynkowy klasa E Mikroklimat administracja klasa D Mikroklimat innowacyjność klasa E Produktywność pracy przedsiębiorstw klasa D Rentowność majątku trwałego klasa E Rentowność przedsiębiorstw klasa F Samofinansowanie jst klasa E Nakłady inwestycyjne klasa F
Przemysł kapitałochłonny	
Mikroklimat społeczny klasa C Mikroklimat administracja klasa C	Mikroklimat zasoby pracy klasa E Mikroklimat infrastruktura techniczna klasa E Mikroklimat infrastruktura społeczna klasa D Mikroklimat rynkowy klasa E Mikroklimat innowacyjność klasa E Rentowność majątku trwałego klasa E Produktywność pracy przedsiębiorstw klasa E Samofinansowanie jst klasa E Nakłady inwestycyjne klasa D
Przemysł pracochłonny	
Mikroklimat społeczny klasa B	Mikroklimat zasoby pracy klasa F Mikroklimat infrastruktura techniczna klasa F Mikroklimat infrastruktura społeczna klasa D Mikroklimat rynkowy klasa E Mikroklimat administracja klasa D Rentowność majątku trwałego klasa E Produktywność pracy przedsiębiorstw klasa E Samofinansowanie jst klasa E Nakłady inwestycyjne klasa D
Handel	
Mikroklimat infrastruktura społeczna klasa C	Mikroklimat zasoby pracy klasa F Mikroklimat infrastruktura techniczna klasa F Mikroklimat społeczny klasa D Mikroklimat rynkowy klasa D Mikroklimat administracja klasa D Rentowność majątku trwałego klasa D Produktywność pracy przedsiębiorstw klasa E Samofinansowanie jst klasa E Nakłady inwestycyjne klasa E
Turystyka	
Rentowność majątku trwałego klasa B Produktywność pracy przedsiębiorstw klasa C	Mikroklimat zasoby pracy klasa E Mikroklimat infrastruktura techniczna klasa F Mikroklimat infrastruktura społeczna klasa E Mikroklimat społeczny klasa D Mikroklimat rynkowy klasa E Mikroklimat administracja klasa E

	Samofinansowanie jst klasa E Nakłady inwestycyjne klasa E
Działalność profesjonalna naukowa i techniczna	
Mikroklimat społeczny klasa C Rentowność majątku trwałego klasa B	Mikroklimat zasoby pracy klasa E Mikroklimat infrastruktura techniczna klasa F Mikroklimat infrastruktura społeczna klasa D Mikroklimat rynkowy klasa E Mikroklimat administracja klasa D Mikroklimat innowacyjność klasa E Produktywność pracy przedsiębiorstw klasa E Samofinansowanie jst klasa E Nakłady inwestycyjne klasa F

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań Instytutu Przedsiębiorstwa SGH.

Podsumowanie

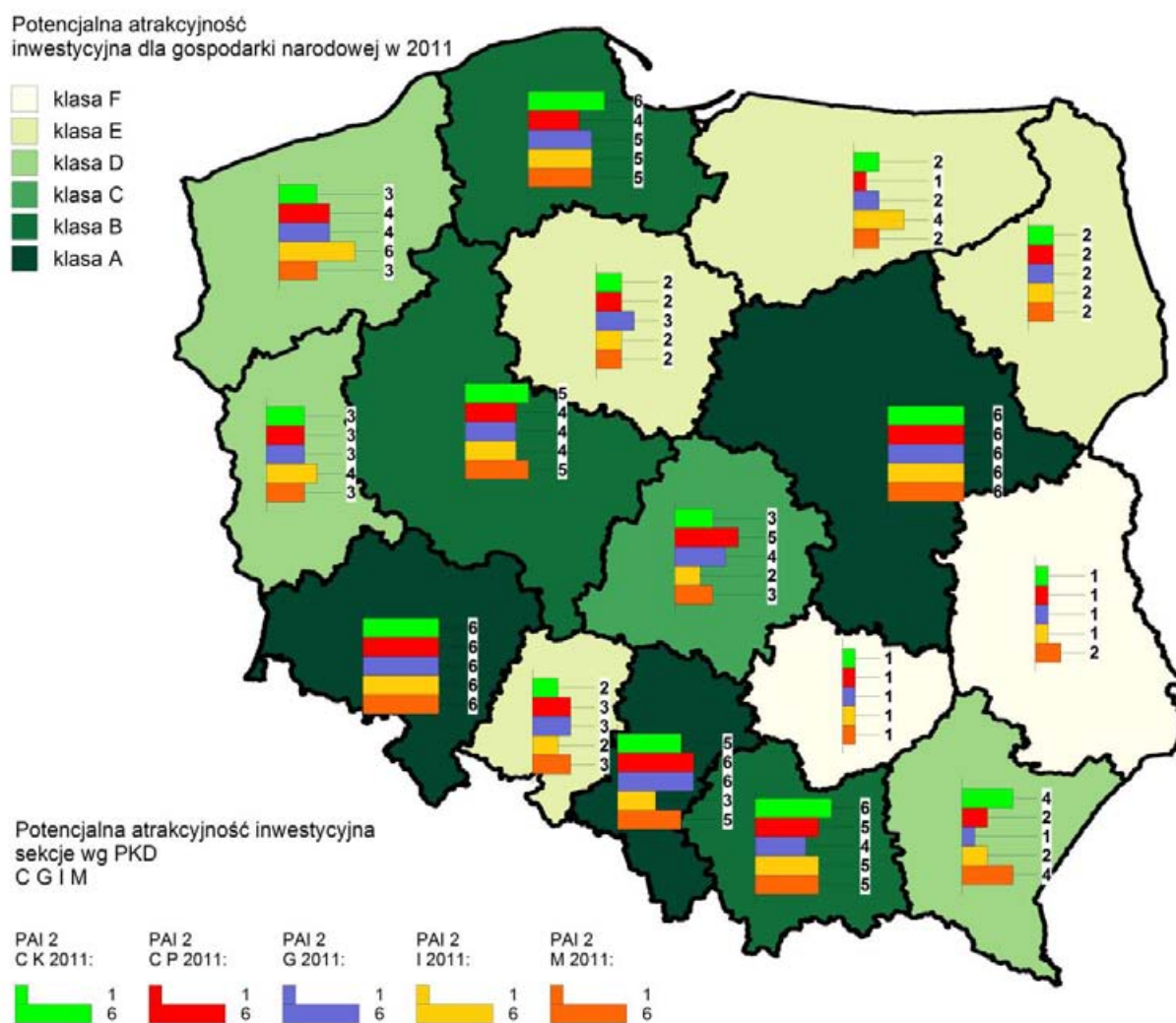
Lokomotywami rozwoju województwa podlaskiego są miasta na prawach powiatu: Białystok, Suwałki i Łomża jak również powstałe w tym regionie specjalne strefy ekonomiczne.

W związku z konkurencyjnością średnich i dużych przedsiębiorstw województwo jest predestynowane do **tworzenia klastrów międzyregionalnych**, zwłaszcza w takich sektorach, jak: wytwarzanie wyrobów mleczarskich, produkcja mebli, działalność wydawnicza, produkcja maszyn dla rolnictwa i leśnictwa, produkcja statków i łodzi.

Może także rozwijać **inteligentne specjalizacje** na bazie konkurencyjnych dużych i średnich przedsiębiorstw **w sektorze średnio-wysokiej techniki**: produkcji maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowanej, **w sektorze średnio-niskiej techniki**: produkcja statków i łodzi oraz **w sektorze niskiej techniki**: produkcja mebli.

ANEKS

Rysunek 1. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna województw w Polsce w podziale na podstawowe sekcje gospodarcze

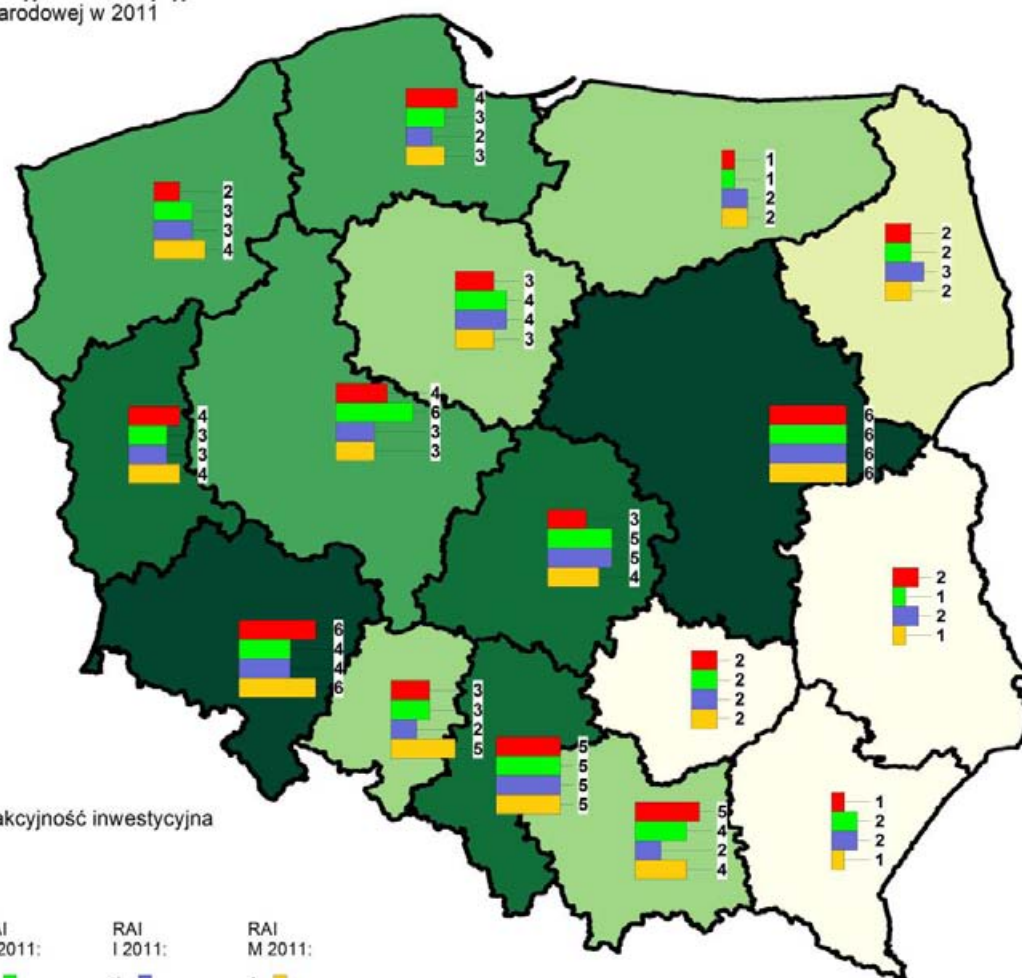

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna województw w Polsce w podziale na podstawowe sekcje gospodarcze

Rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna
dla gospodarki narodowej w 2011

- klasa F
- klasa E
- klasa D
- klasa C
- klasa B
- klasa A

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 1. Zbiorne zestawienie wskaźników atrakcyjności inwestycyjnej dla województw

Województwo	DOLNOŚLĄSKIE	KUJAWSKO-POMORSKIE	LUBELSKIE	LUBUSKIE	ŁÓDZKIE	MAŁOPOLSKIE	MAZOWIECKIE	OPOLSKIE	PODKARPACKIE	PODLASKIE	POMORSKIE	ŚLĄSKIE	ŚWIĘTOKRZYSKIE	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	WIELKOPOLSKIE	ZACHODNIOPOMORSKIE
PAI1 GN	A	D	F	D	D	C	A	E	D	E	B	A	F	D	B	B
PAI2 GN	A	E	F	D	C	B	A	E	D	E	B	A	F	E	B	D
RAI GN	A	D	F	B	B	D	A	D	F	E	C	B	F	D	C	C
PAI1 C	A	D	F	D	C	C	A	D	E	F	B	A	F	E	B	B
PAI2 C KAPITAŁ	A	E	F	D	D	A	A	E	C	E	A	B	F	E	B	D
PAI2 C PRACA	A	E	F	D	B	B	A	D	E	E	C	A	F	F	C	C
RAI C	A	D	E	C	D	B	A	D	F	E	C	B	E	F	C	E
PAI1 G	A	F	F	B	E	B	A	D	D	F	A	C	F	C	C	B
PAI2 G	A	D	F	D	C	C	A	D	F	E	B	A	F	E	C	C
RAI G	C	C	F	D	B	C	A	D	E	E	D	B	E	F	A	D
PAI1 I	B	E	F	C	E	B	A	E	E	E	A	C	F	C	C	A
PAI2 I	A	E	F	C	E	B	A	E	E	E	B	D	F	C	C	A
RAI I	C	C	E	D	B	E	A	E	E	D	E	B	E	E	D	D
PAI1 M	A	E	F	D	D	C	A	D	D	E	B	A	F	D	B	B
PAI2 M	A	E	E	D	D	B	A	D	C	E	B	B	F	E	B	D
RAI M	A	D	F	C	C	C	A	B	F	E	D	B	E	E	D	C

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań statutowych Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, pod kierunkiem H. Godlewskiej – Majkowskiej

Tabela 2. Ocena atrakcyjności na podstawie unijnego wskaźnika potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej PAI_UE w roku 2011

	Mikroklimat Kapitał Ludzki	Mikroklimat Rynkowy	Mikroklimat Innowacyjność	Wskaźnik syntetyczny
Dolnośląskie	B	D	D	D
Kujawsko-Pomorskie	B	E	F	E
Lubelskie	B	F	E	F
Lubuskie	A	F	E	E
Łódzkie	A	E	E	E
Małopolskie	C	E	E	E
Mazowieckie	A	C	B	B
Opolskie	C	F	E	F
Podkarpackie	C	F	E	F
Podlaskie	B	F	E	F
Pomorskie	B	D	D	D
Śląskie	B	D	E	D
Świętokrzyskie	A	F	F	F
Warmińsko-Mazurskie	B	F	E	F

Wielkopolskie	A	E	E	E
Zachodniopomorskie	C	E	E	E

Źródło: opracowanie własne na podstawie obliczeń H. Godlewskiej-Majkowskiej i M. Czerneckiego, wykonanych w ramach realizacji badania statutowego: *Atrakcyjność inwestycyjna regionów a lokalizacja przedsiębiorstwa w gospodarce globalnej* (zespół: dr hab. Hanna Godlewska-Majkowska prof. SGH – kierownik badania, dr P. Bartoszczuk, dr P. Zarębski, mgr M. Typa, mgr M. Czernecki).

Tabela 3. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna powiatów województwa podlaskiego dla gospodarki narodowej oraz wybranych sekcji

Powiat	PAI1_GN	PAI1_GN_klasy	PAI1_C_klasy	PAI1_G_klasy	PAI1_I_klasy	PAI1_M_klasy
Białystok	0,349	A	A	A	A	A
Łomża	0,311	A	A	A	B	A
Suwałki	0,278	B	B	B	B	A
Powiat siemiatycki	0,225	D	D	D	D	E
Powiat zambrowski	0,225	D	D	C	D	E
Powiat białostocki	0,223	D	D	D	C	D

Źródło: jak do tab. 1.

Tabela 4. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa podlaskiego dla gospodarki narodowej oraz wybranych sekcji

Gminy	PAI1_GN	PAI1_GN_klasy	PAI1_C_klasy	PAI1_G_klasy	PAI1_I_klasy	PAI1_M_klasy
Białystok (1)	0,275	A	A	A	A	A
Wysokie Mazowieckie (1)	0,248	A	A	A	A	A
Brańsk (1)	0,242	A	A	A	B	A
Łomża (1)	0,234	A	A	A	B	A
Sejny (1)	0,230	A	A	A	A	A
Hajnówka (1)	0,227	A	A	A	C	A
Siemiatycze (1)	0,223	A	A	B	B	A
Zambrów (1)	0,222	A	A	A	C	A
Suwałki (1)	0,220	A	B	A	B	A
Wasilków (3)	0,210	B	B	B	A	A
Bielsk Podlaski (1)	0,210	B	A	B	C	A
Supraśl (3)	0,210	B	B	B	B	B
Grajewo (1)	0,207	B	B	B	D	B
Augustów (1)	0,207	B	B	B	B	B
Łapy (3)	0,206	B	B	B	C	B
Juchnowiec Kościelny (2)	0,206	B	B	B	B	B
Choroszcz (3)	0,203	B	B	B	A	C
Mońki (3)	0,194	C	C	B	D	C
Kolno (1)	0,191	C	C	C	E	B
Białowieża (2)	0,184	C	C	C	A	D
Turośń Kościelna (2)	0,182	C	C	C	D	C
Dobrzyniewo Duże (2)	0,181	C	C	D	C	C
Czarna Białostocka (3)	0,180	C	C	D	A	C

Źródło: jak do tab. 1.

Uwaga: wszystkie wskaźniki w raporcie zostały policzone w oparciu o najbardziej aktualne dane z Banku Danych Lokalnych (2013).